

מסע אל הפרשה

תוכנית למהלך הוראה בחמ"ד
להכנת "דבר תורה" על פרשת השבוע

שבט תשע"ד ינואר 2014

תוכן העניינים

מבוא

- הכנת "דבר תורה" בחמ"ד
- דגשים מתחום החינוך הלשוני
- דגשים כלליים

חלק א' – תהליך התכנון

חלק ב' – כתיבת "דבר תורה"

חלק ג' – הכנה והצגה של "דבר תורה"

חלק ד' – כתיבה למטרות רפלקציה

מסמך זה מהווה טיוטה למהלכי הוראה מוצעים בנושא הכנת דבר תורה על ידי תלמידים.

המסמך נועד לשימוש פנימי של צוות ההדרכה. לאחר התנסות בבתי הספר יגובש מסמך נוסף. הערות והארות נא לשלוח אל יעל נדלר yaelna@education.gov.il

חלק מהפעילויות המוצעות מעובדות מפעילויות באתר "עתים".

שותפות לכתיבה:

סיגל שאקי-מנחה מחוזית, מחוז מרכז

יפה אילוז-מנחה מחוזית, מחוז דרום

יפה חן-מנחה מחוזית, מחוז ירושלים

נורית נעים-מנחה מחוזית, מחוז יפה

אורית רוזנמן-מנחה מחוזית, מנח"י

אלישבע פרידמן-מנחה מחוזית, מחוז תל אביב

אפרת עמיצור-מנחה מחוזית, מחוז צפון

זהבה פלד- רכזת ארצית "תוכנית "עופרים"

שירה גורדון-מדריכה לחינוך לשוני

דבורה פרידמן-מדריכה לחינוך לשוני

מבוא

הכנת "דבר תורה" בחמ"ד

אמירת דבר תורה על פרשת השבוע היא חלק מאורח חיינו בבית, בבית הכנסת, בבית הספר, במהלך שגרת החיים ובאירועים מיוחדים. מטרת מהלך ההוראה המוצג במסמך זה היא ללמד את התלמידים כיצד להכין דבר תורה וכיצד להציג אותו בפני קהל. לאורך התהליך חשוב שהתלמידים יחוו חוויה מהנה מהכנת דברי התורה וירגישו בטחון בבואם להציג את שהכינו בהזדמנויות שונות.

לימוד פרשת השבוע שונה במהותו מלימוד התורה שנעשה במסגרת שיעורי תורה ולכן מחייב התייחסות מיוחדת. בבית הספר בדרך כלל יש שיעור "פרשת שבוע" בימי שישי. בבתי ספר פותחו דרכים שונות להוראת פרשת השבוע המשלבים אמירת דבר תורה ע"י התלמידים.

בבסיס המהלך מוצע להקדיש את שיעורי העברית בזמן ממוקד כדי ללמד את התלמידים לעשות זאת באופן מושכל. מאחר שניתן לבנות את רצף התכנים בדרכים שונות, התוכנית בנויה ממודולות, כך שכל מורה יכול לבנות את הרצף המתאים לתלמידי כיתתו.

התוכנית במסמך זה נכתבה עבור תלמידי כיתות ה' ו', במטרה לחשוף אותם, לתת להם כלים והכוונה שאם ירצו, יוכלו **בבוא הזמן** להתמודד באופן עצמאי עם כתיבת דרשה לבר המצווה או בת המצווה שלהם. יש להניח כי לאחר ההנחיות, ההדרכה וההכוונה שקיבלו עבור כתיבת דבר תורה על פרשה, יוכלו להרחיב ולהוסיף בכתיבת דרשה לקראת האירוע המיוחד שלהם, תוך הישענות על אותם העקרונות.

בעת מתן תורה, עמדו סביבות ההר גם נשים וטף, וכל אחד שמע וקלט מן התורה הניתנת במידת כוח קליטתו. פירוש ר' לוי לפסוק "קול ה' בכוח, קול ה' בהדר" (תהילים כט, ד): "בכוחו של כל אחד ואחד, הבחורים לפי כוחם, הזקנים לפי כוחם, הקטנים לפי כוחם. היונקים לפי כוחם והנשים לפי כוחם". כדי לתת מענה דיפרנציאלי לקבוצות התלמידים השונות בכיתה יש לשלב הוראה במסגרת הכיתה הרגילה יחד עם הוראה במסגרת השעות הפרטניות.

בתוכנית זו ישנם היבטים חינוכיים ערכיים רבים: הכנה לקריאת התורה בבית הכנסת, הרחבת הבקאות בחומשים, שיפור הדיוק בקריאה בתורה, הגברת אהבת התורה, הדגשת תפיסת התורה כ"תורת חיים" (דבר ה' משמעותי לחיים). מעבר לכך, הדבר מהווה קיום מצוות תלמוד תורה, שהרי לימוד פרשת השבוע יש בו משום קיום מצוות תלמוד תורה ויש בו משום קיום הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" (שמות כ, ח). תלמיד שיאמר דבר תורה שהכין במסגרת שולחן השבת המשפחתי ייטע בלבו את ההרגשה של סיפוק אישי ושהוא חלק מהמשפחה והקהילה.

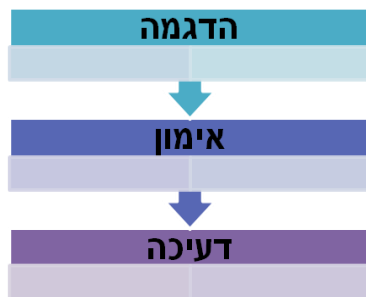
חווית למידה משמעותית ברוח לב לדעת

"כאשר האדם מבחין ומעריך את היופי שבתוכן הנלמד, מזהה חיבור אל היבטים מהותיים בעולמו הפנימי, כאשר התוכן משפיע על תפיסת עולמו, על נקודת מבטו, וגורם לו להתרגש (ולא רק מעצם תחושת ההישג של ההבנה)" (מעובד מתוך הבלוג של ד"ר אורית פרנפס).

בכל אחד מהשיעורים, כמו בתהליך כולו, נכוון לזמן לתלמידים חווית למידה משמעותית ברוח 'לב לדעת'. העובדה שכל תלמיד יבחר בעצמו את הרעיון/הנושא מתוך הפרשה שעליו ידבר ויחבר את המסר האישי והקשר לחיי היום-יום, תגרום לכך שתוכן היצוגי יתחבר לאישיותו של הלומד והוא ימצא ערך ומשמעות. בתחילת השיעור המיקוד יהיה ביצירת קשב ובמהלכו נכוון לחבר בין התלמידים לתכנים, כך שתהיה הפנמה.

רוב מהלכי ההוראה המוצעים מבוססים על מודל ה**בנוי משלושה רבדים** (קולינס וחבריו)

- ✓ **הדגמה** (Modeling) של אסטרטגיות על מנת להפוך ידע משתמע של הלומדים לידע מפורש.
- ✓ **אימון** (Training) שבו נעשה תרגול האסטרטגיות ע"י הלומדים תוך תמיכה של המורים.
- ✓ **דעיכה** (Dwindle) שהוא הקטנת המקום של המורה והעצמת הלומדים תוך הכוונתם להמשיך את המהלכים באופן עצמאי בעזרת הידע שרכשו.

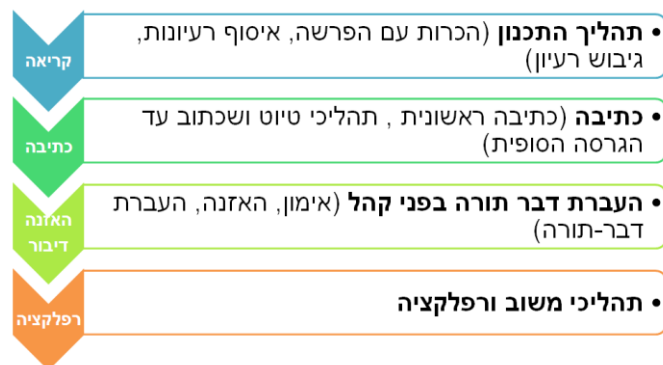
לאחר שלושה השלבים האלה, אנו מציעים את שלב ההתנסות – הלומדים ביישום הנלמד באופן עצמאי, תוך שימוש באסטרטגיות שרכשו.

דגשים מתחום החינוך הלשוני

מהלך ההוראה המוצע הוא ארוך טווח וכולל מיומנויות רבות ומורכבות. על המורה לתכנן את המהלך בהתאם לידע הקודם של התלמידים ובהתאמה לתוכנית השנתית. חשוב להדגיש שרוב העבודה מתבצעת בכיתה ולא בבית.

מחד גיסא, על התלמידים להפיק שיח עיוני המביע עמדת שיח מרוחקת, רשמית, אובייקטיבית, מופשטת וכללית. שיח שאופנתו הטיפוסית היא דווקא לשון הכתב. מאידך גיסא, אפנות ההפקה הנדרשת היא בעל פה – אפנות המתמקדת ביחסי הגומלין שבין הדובר למאזין והמדגישה את הפן התקשורתי, האישי, החם, האינטראקטיבי, המוחשי והרגשי של השיח. המתח בין שתי דרישות מנוגדות אך הכרחיות אלה הוא האתגר שתלמידינו הצעירים צריכים להתמודד איתו.

אנו מבחינים בארבעה שלבים מרכזיים בתהליך. בכל שלב על המורה לבחור את המטרות מתחום השפה שאותם הוא רוצה לקדם.

שלב א' - תהליך התכנון

חלק זה כולל היכרות עם הפרשה ותהליך של גיבוש הרעיון המרכזי לדבר התורה.

יעדי החינוך הלשוני הבאים לידי ביטוי בחלק זה:

- קריאה שוטפת, מדויקת ומוטעמת של טקסטים מהמקורות היהודיים הנלמדים בכיתה. (הישג 7)
- הבנת נושאים ומסרים העולים מקריאה בטקסטים שהם חלק מן המורשת התרבותית היהודית (הישג 7)

שלב ב' - כתיבת "דבר התורה"

חלק זה כולל תהליך כתיבה ארוך-טווח המכוון להכנת תוצר באופנות הדבורה. לאחר הכתיבה הראשונית מתחיל תהליך השכתוב והטיוט של הטקסט עד הגרסה הסופית.

יעדי החינוך הלשוני הבאים לידי ביטוי בחלק זה (שילוב של הישגים 1 ו-3):

כתיבת דבר תורה על פרשת השבוע תוך

- כתיבה הממוקדת בנושא או ברעיון ופיתוחם / דיבור לעניין וברמת פירוט מתאימה
- ארגון הרעיונות ברצף הגיוני תוך שמירה על רצף בין משפטים ובין פסקאות ושימוש בקשרים
- בחירה של משלב מתאים ושימוש בלשון קבילה
- שמירה על רצף בין משפטים ובין פסקאות ושימוש בקשרים: קשרי זמן, קשרי סיבה ותוצאה (הישג 3)

שלב ג' – העברת דבר תורה בפני קהל

חלק זה כולל תהליכי אימון (באופן עצמאי ועם חברים או הורים) והצגת דבר התורה בפני קהל.

יעדי החינוך הלשוני הבאים לידי ביטוי בחלק זה (הישג 1):

הצגת רעיונות בשיחה, בדיון או בהרצאה, תוך התאמת תוכן הדברים וצורתם לנושא, לנמען ולנסיבות על ידי:

- דיבור לעניין וברמת פירוט מתאימה תוך ביסוס הנאמר.
- הצגת הרעיונות ברצף הגיוני.
- בחירת משלב מתאים ושימוש בלשון קבילה.
- התאמת נימת הדיבור ועוצמת הקול
- האזנה הממוקדת בדברי אחרים תוך:
 - מעקב אחר רצף הדברים
 - גילוי רעיונות בנאמר
 - פרשנות, הערכה ונקיטת עמדה לגבי תוכן הדברים
 - פרשנות והערכה של התנהגותו הבלתי מילולית של הדובר
 - התייחסות לאופן ולצורת ההצגה של הדברים

שלב ד' - כתיבה למטרות רפלקציה

בסיום כל שלב בתהליך התלמידים יביעו את התהליך שעברו. לאחר הצגת דבר התורה הם יכתבו רפלקציה כחלק מתהליך הלמידה.

יעד החינוך הלשוני הבא לידי ביטוי בחלק זה (הישג 2):

-כתיבה למטרות רפלקציה

דרשה לבת/בר מצווה

דגשים כלליים

דבר תורה

- ✓ **צוות המורים** - את צוות המורים שילמדו את התוכנית תרכזו רכות השפה בבית הספר, לצורך לימוד משותף תוך כדי הוראה ובנייה של התוכנית המתאימה לבית הספר. לפני ההתחלה, חשוב שכל מורה ומורה יתנסה באופן אישי בהכנת דבר תורה לפרשת שבוע. מתוך ההתנסות האישית אפשר יהיה להבין לעומק את התהליכים שיעברו התלמידים ולהיערך בהתאם.
- ✓ **תכנית בית ספרית** - נושא הכנת "דבר תורה" צריך להיות חלק מתכנית לימודים ספיראלית בית ספרית בבתי הספר של החמ"ד. הבסיס יתחיל בכיתות ב' ומידי שנה תורחב הלמידה באופן ספיראלי. ליישם את הנלמד ולהרחיב את הידע. ניתן לעיין בתכנית שפיתחו במחוז מנח"י, בקישור [תכנית מנח"י](#).
- ✓ **סביבה לימודית** - במקביל לתהליך ההוראה חשוב שבסביבה הלימודית יהיו חומשים וספרים או עלונים העוסקים בפרשות השבוע, בהם יוכלו התלמידים להיעזר בזמן ההכנה. בנוסף במסמך זה ישנם קישורים לסביבות מתוקשבות המהוות תשתית מתאימה עבור התלמידים.
- ✓ **כהכנה ופתיחה** לקראת הפעילות כדאי לשוחח עם התלמידים על המסורת של דברי התורה הנאמרים על פרשות השבוע כבר מאות ואלפי שנים. ישנן עדויות על כך שהיו נושאים דברי תורה בבתי כנסת עוד בזמן שבית המקדש היה קיים. חשוב שהתלמידים יראו עצמם ואת כולנו כחוליה אחת בשרשרת הדורות, לראות את הקשר ההיסטורי שלנו כחלק מהעם היהודי השומר את תורת ישראל בכל הדורות. כדאי לנהל בכיתה שיח על משמעות פרשת השבוע, להפנות את התלמידים לשאול את הוריהם ואת הסבים והסבתות בנוגע לדרשות על פרשת שבוע שנהגו בילדותם ואף לשמוע ולשתף על דרשתם בבר/בת המצווה שלהם.
- ✓ **היקף השעות המומלץ** - התוכנית המוצעת היא תוכנית ספיראלית, שמומלץ לעשותה כל שנה, החל מכיתה ב' או ד' בהתאם לתוכנית הבית ספרית. בכל שנה ההקניה תיעשה ברמה גבוהה יותר ותחשוף לתלמידים רובד נוסף, עמוק יותר, בשלבי הכנת דבר התורה. ההמלצה היא להקצות כחמש שעות שבועיות (ארבע שעות עברית ושעה אחת "פרשת שבוע") באופן מרוכז למשך שלושה שבועות (העדיפות היא ליחידות זמן של שעותיים רצופות). היקף השעות הסופי ייקבע בכל בית ספר בהתאם לשכבת הגיל, הידע הקודם של התלמידים וכו'.
- ✓ **שיבוץ התלמידים לפרשות** - התוצר הסופי הוא אמירת דבר תורה על אחת מפרשות השבוע. לתלמידים בכיתות ו' (או מוקדם יותר) מומלץ לשבץ על פי פרשת הבת/בר מצווה שלהם. במקרה זה יש למצוא הזדמנויות לאפשר לתלמידים שהפרשה שלהם הייתה לפני מהלך ההוראה או שהפרשה היא לאחר תום שנת הלימודים להציג את דבר התורה שהכינו. במקרים אחרים ניתן לחלק את הפרשות על-פי בחירת התלמידים ובשיקול דעת של המורה. רצוי שהתלמידים הראשונים שיציגו את דבר התורה שלהם יהיו תלמידים שבחרו בכך. בשכבות הגיל הצעירות ניתן לחלק את התלמידים לזוגות, כך שלאורך התהליך שני תלמידים יעבדו יחד וכל אחד מהם יציג בסוף חלק אחר של ה"דבר תורה".
- ✓ לאיתור הפרשה של בת/בר המצווה ניתן להיעזר באתר מכון עתים. תלמידים שאינם יודעים את הפרשה שלהם ימלאו את תאריך הלידה שלהם ויקבלו את הפרשה של בת/בר המצווה שלהם. לכניסה: [מהי פרשת השבוע שלי](#).
- ✓ **שיתוף הורים** - חשוב לשתף את ההורים בתהליך הלמידה. רוב התהליך מתבצע בכיתה וההורים יכולים לסייע בתהליכי הטיוט והשכתוב על פי הנלמד בכיתה וכן באימון לקראת הצגת דבר התורה.
- ✓ **חומרים/עזרים לתלמידים** - חומש לכל תלמיד ומחברת או קלסר לתיעוד תהליך הלמידה לצורך רפלקציה והערכה מעצבת. בבתי ספר מתוקשבים, מומלץ לתעד את התהליך באופן מתוקשב. אפשר לקרוא למחברת/תקיה דיגיטלית, 'אני והפרשה שלי' או 'אני כותב דבר תורה'. התלמידים יתעדו את סיכום השיעורים ואת התובנות לצורך תיעוד התהליך (מה התחדש לי היום בשיעור? מה למדתי על הכנת דבר תורה שלא ידעתי?)
- ✓ **דיוק בקריאה בתורה** - בדבר התורה יש לשלב פסוק/פסוקים ולקרוא אותם בקול באופן מדויק. את הקידום של הדיוק בקריאה בתפילה ובתורה יש לשלב במסגרת שיעורי תורה. לקריאה נוספת על הנושא ניתן לעיין בנספח.

חלק א' - תהליך התכנון

מודולה א'1- חשיפת הנושא, במטרה ליצור חיבור של התלמידים אליו וזיהוי מאפייני "דבר תורה"

פתיחת הנושא יכולה להיות בדרכים שונות. ניתן לפתוח בסרטון המציג תלמיד אומר "דבר תורה, אפשר לעבוד עם קבוצת תלמידים המעוניינים בכך כ"ראש חץ" ואחר כך להרחיב את המעגל לכלל הכיתה.

להלן יוצגו מהלכי הוראה אותם ניתן ללמד ברצף שונה במסגרות למידה שונות.

פתיחת הנושא

מציגים את מטרת תהליך הלמידה בפני התלמידים: הכנת "דבר תורה" לפרשת שבוע.

מטרת פתיחת השיעור היא לחבר את התלמידים לנושא ע"י התייחסות אישית במעגל המשפחה ובית הספר. להלן דוגמאות לשאלות לבחירת המורה שיכולות לעורר שיח בעניין.

- מה אני יודע על "דבר תורה".
- באלו אירועים שמעתם "דבר תורה"?
- מהו דבר תורה (מי? מה?, מתי? לשם מה?)
- כיצד מכינים "דבר-תורה"?
- מה כולל "דבר תורה"?

אפשר להראות לתלמידים סרטונים של דבר תורה ולשאול: איזה דבר תורה מצא-חן בעיניכם ולמה? לתלמידי כיתות גבוהות, ניתן להציג את דוגמא בסרטון. לקישור של דבר תורה של הרב [יצחק נריה](#)

זיהוי מאפייני המבנה של דבר תורה (דוגמאות לדברי תורה בנספח)

מומלץ שהתלמידים יעבדו בקבוצות.

התלמידים בקבוצה קוראים מגוון "דברי תורה", מבחינים במאפיינים משותפים לדבר תורה, במטרה ללמוד מכך מהם רכיבי המבנה הכלולים ב"דבר תורה".

ניתן להגיש לתלמידים את הטקסט השלם או להגיש להם "חלקים" המסומנים בצבעים, כך שהתלמידים יצטרכו לבנות את הטקסט השלם ולאפיין כל חלק שלו. ניתן לתת מענה דיפרנציאלי ע"פ רמת הטקסטים או ע"י חשיפת חלק מהתשובות.

- ✓ מאפיינים עם התלמידים את רכיבי המבנה של "דבר תורה". חשוב להדגיש שיש מבנה כללי אך ניתן לשנות אותו. אין רק דרך אחת לכתוב דבר תורה.
- ✓ בסיכום השיעור יש להתייחס ל:
 - חלקי הטקסט: פתיחה- שם הפרשה, נושאים מרכזיים בפרשה
 - חלק מרכזי – רעיון או נושא הכולל ציטוט מהפרשה
 - סיום- מסר, קשר לחיי היום יום.
 - חשיבות ורלוונטיות מהלך ההוראה לתלמידים:
 - מדוע חשוב שנלמד לכתוב דבר תורה? במה שונה דבר תורה שנכתב על ידי מבוגר לדבר תורה שנכתב על ידי ילד? במסגרת הדיון יש להדגיש כי לפרשה אחת ניתן לחבר "אין סוף" דברי תורה. חשוב להבהיר שהמסורת של אמירת דבר תורה היא חלק בלתי נפרד מחיינו אך "דבר התורה" הוא אישי וכל אחד יכול לבחור במה להתמקד.
 - ✓ במידה שהתלמידים צפו בסרטונים, ניתן להראות לתלמידים שוב את הסרטונים ולזהות יחד את רכיבי המבנה של דבר התורה.

מודלה א'2- איך אבחר דבר תורה?

זיהוי הנושאים בפרשה

מטרת השיעור: להקנות לתלמידים ידע וכלים כדי שיוכלו לאתר את הנושאים בפרשה, ולבחור מהם את הנושא שלהם לדרשה.

בגיל בית הספר היסודי אין לצפות שהתלמידים יוכלו להתמודד עם משימה הכוללת בחירה של רעיון מתוך פרשה שלמה באופן עצמאי. יש מבחר מקורות (פירוט בהמשך) מהם ניתן ללמוד על הנושאים המופיעים בפרשה. הדגש בשיעור זה על תהליך הבחירה של התלמידים כדי שיבחרו נושא המעניין אותם.

מבנה השיעור

1. הדגמה של המורה על פרשה נבחרת (בנספח א'2 חלוקה של פרשת שמות)
2. יישום של התלמידים על פרשה אחרת (בזוגות או באופן עצמאי)
3. הצגת שיטות שונות לחלוקת הנושאים בפרשה והיכרות עם מקורות שונים (ספרי מקור, אתרי אינטרנט, דפי פרשת שבוע לילדים) שמהם ניתן לבחור נושאים.

מהלך השיעור

- ✓ מציגים את מטרת השיעור: זיהוי הנושאים בפרשה נבחרת.
- ✓ מציגים בפני התלמידים מקורות מגוונים הכוללים מיפוי של נושאים על פי פרשות (בהתאם לרקע של התלמידים). המקורות כוללים ספרים, אתרי אינטרנט או דפי פרשות שבוע לילדים. חשוב להזמין את הילדים לחפש בעצמם מקורות ולהביאם לכיתה.
- ✓ בהמשך השיעור התלמידים מיישמים את הנלמד על פרשה אחרת בעבודה בזוגות או בקבוצות. לאחר עיון בפרשה עצמה (ברמה המתאימה לתלמידים), התלמידים משתמשים באחד ממקורות המידע שהוצגו בשיעור ומזהים את הנושאים המרכזיים בפרשה. לתלמידים המתקשים ניתן לתת חלוקה מוכנה של פסוקים וגם כותרות מתאימות (מחסן מילים). עליהם להתאים כל כותרת לחלק המתאים לה.
- ✓ במידה והמורה להציג מספר שיטות חלוקה לנושאים, המורה מציגה לפחות שתי שיטות/מקורות ומנהלת שיח עם התלמידים: משווים את רמות ההכללה: היכן הנושאים מוצגים באופן כללי והיכן מפורטים יותר? האם יש קווים משותפים בכל החלוקות? אם כן, למה דווקא אלה משותפים? בכיתה עם מקרן, ניתן להציג על הלוח שתי שיטות חלוקה זו לצד זו ולהשוות ביניהם. אפשר להראות לתלמידים גם שימוש מושכל בשתי חלוקות גם יחד, בחירת נושא באופן כללי מתוך חלוקה לא מפורטת, ולאחר בחירת הנושא, קריאת הסעיפים המפורטים לנושא זה ומתוכם לבצע את בחירת הנושא שבמיקוד.

רשימת מקורות מידע

- תנ"ך סימנים'
- דעת מקרא (בנספח – א'2)
- כותרות התנ"ך/הרב דן בארי (בנספח 2 ב')
- אתר "[מכון עתים](#)" – האתר מיועד לתלמידים וכולל מידע על כל פרשות השבוע: קישור לעיון והאזנה לפרשה וכן תקציר הפרשה, נושאים וערכים בפרשה, נספח תרבות, פרשנות והעשרה, קשר לחיי היום יום והתייחסות להפטרה.
- אתר אינטרנט "[מקראנט](#)" – [ילדים](#) – האתר כולל את תוכן הפרשה והצגתו על פי חלוקה לנושאים. ניתן להאזין לפרשה, לשנות את גודל הגופן, להוסיף טעמי המקרא, סימני פיסוק, לעיין ברש"י ועוד.
- ✓ בעת השימוש באתרי אינטרנט, יש לשים לב שחלקם לא מיועדים למערכת החינוך של הממ"ד. לאחר בחירת הפרשה להדגמה או בהמשך כשאר כל תלמיד יעבוד על הפרשה שלו, המורה יכולה להשתמש באתרים אלו כמקור מידע ולהגיש לתלמידים את המידע הרלוונטי.

פעילות במחברת: כל תלמיד יכתוב לעצמו 3 מקורות בהם ניתן למצוא חלוקה של הפרשה לנושאים.
שיעורי בית: כל תלמיד יבדוק בעזרת הוריו מהי פרשת בר המצווה שלו.

מודלה א'3 - בחירת נושאים מתוך הפרשה

מטרות השיעור

- התלמידים ילמדו כיצד ליצור קשר בין הנושא המופיע בפרשה, לבין עולמם האישי.
- התלמידים יקיימו דיון ערכי בנושא אחד או בכמה נושאים מבין הנושאים המופיעים בפרשה.
- התלמידים יתנסו בבחירת תכנים ורעיונות המעניינים אותם, מתוך פרשת השבוע.

מהלך השיעור

- ✓ מציגים את הפרשה הנבחרת: תקציר ופריסת הנושאים כסיכום לסיים השיעור הקודם.
- ✓ מציגים את מטרת השיעור: כיצד פרשת השבוע קשורה אלינו? כיצד ניתן למצוא קשר בין חיינו לבין סיפורי התורה?
- ✓ פורסים שלטים בכיתה או תולים על הלוח נושאים מהפרשה. כל תלמיד בוחר נושא המעניין אותו.
- ✓ התלמידים יושבים בקבוצות על פי נושאים. כל קבוצה מקבלת דף העוסק בנושא שבו בחרו.
- ✓ לימוד בחברותות במסגרת הקבוצה עפ"י דף עבודה. בכל דף עבודה יופיעו: ציטוט מן הפרשה, שאלות הנוגעות להבנת הטקסט ושאלות מנחות לדיון קבוצתי.
- ✓ לאחר הדיון בקבוצות, נציג מכל קבוצה משתף את הכיתה בעיקרי הדיון.
- ✓ בכיתות שבהן יש לתלמידים יכולת מתאימה, ניתן להשתמש באסטרטגיה של שאילת שאלות על הפרשה. כל זוג תלמידים מחבר שאלות על אחד הנושאים בפרשה בהתבסס על הפסוקים. בהמשך התלמידים בוחרים שאלה, עונים עליה ומציגים את הדברים בפני הכיתה.
- ✓ דנים עם התלמידים:
- מה אנו לומדים מכך על הקשר? או: מה ההשלכה של פרשת השבוע על חיינו?
- מה אפשר ללמוד מהעובדה שלילדים שונים היו דעות שונות?

חלוקת פרשות לתלמידים

לאחר ההתנסות בזיהוי נושאים בפרשה ובחירה באחד מהם, יש לחלק לתלמידים את הפרשות שעליהן הם יכינו את "דבר התורה" שלהם. כבר מגיל צעיר ניתן לאפשר לתלמידים להכיר ולהעמיק בפרשת השבוע של בת/בר המצווה או לפי כל חלוקה אחרת על פי שיקול הדעת של המורה. במידה שהתלמידים לא יודעים מהי פרשת הבת/בר מצווה שלהם ניתן להיעזר באתר מכון עתים בדף: ["מהי פרשת השבוע שלי?"](#)

✓ לאחר הפעילות בכיתה, התלמידים מעמיקים בפרשת השבוע האישית שלהם ומוצאים בה נושאים ורעיונות המעניינים אותם.

בגילאים הצעירים כדאי שהמורה תיתן לכל תלמיד פריסה של נושאים בפרשה. יחד עם זאת, חשוב לעודד את התלמידים לקרוא את הפרשה עצמה או את החלק העוסק בנושא הנבחר.

✓ בחירת הרעיון המרכזי יכולה להתבצע באופן עצמאי על ידי התלמיד מתוך עיון בפסוקים או מתוך מקורות שונים.

מהי פרשת השבוע שלי?

מיין:

תאריך לידה:

שעת לידה:

פרשתך: תזריע

תאריך הלידה המועד שלך היו: 18/3/2001 (לפני השקיעה).

לפי חישוב, תאריך הלידה העבר שלך היו כ"ג באדר תשס"א.

כדי למצוא את תאריך בר-המצווה שלך, נוסף לתאריך הלידה 13 שנים.

התאריך שמתקבל היו: כ"ג באדר ב' תשע"ד (25/3/2014).

תאריך בר-מצווהך חל ביום שלישי.

נתבונן בלוח השנה, ונמצא את תאריך השבת הקרובה ביותר לתאריך בר-מצווהך.

התאריך שמתקבל היו: כ"ז באדר ב' תשע"ד (29/3/2014).

פרשת השבוע בתאריך זה הנה תזריע. בספר ויקרא.

לדוגמא:

- ✓ דפי "נושאים וערכים בפרשה" ו"פרשנות והעשרה" באתר מכון עתים.
 - ✓ בחירה מתוך רעיונות בעלוני "מבראשית"- אתר "מבראשית"
 - ✓ באתר רבני בתי ספר - דפי פרשת שבוע של הרב יהודה רוזנברג בהם יש סיפור הקשור למסר הנלמד מן הפרשה.
- ניתן לתת לתלמידים את השאלות המוצגות בכרטיס כסיוע לבחירת נושא. את התשובות יכתבו התלמידים במחברת מתחת לשם הפרשה.

בחירת נושא מהפרשה לדבר תורה

- ❖ מדוע בחרת נושא זה? מדוע הוא מעניין?
- ❖ כיצד הנושא מתקשר אל חייך?
- ❖ מה לדעתך המסר המרכזי בנושא הנבחר?
- ❖ מהם הערכים הבאים לידי ביטוי בנושא הנבחר?
- ❖ האם זה קשור לחיים היום?
- ❖ האם ניתן לחשוב ולהביא דוגמאות מחיינו כיום הקשורות לרעיון הנבחר?
- ❖ באילו מצבים בחיים אנו נתקלים באירועים או מצבים דומים?

- ✓ לאחר שהתלמידים הכירו את הפרשה שלהם, יתחיל סבב של המורה בין התלמידים (אפשר במסגרת השעות הפרטניות) לגיבוש הרעיון המרכזי בדבר התורה. הרעיון המרכזי יכול להיות במבנה של שאלה ותשובה, עיסוק בדמות, באירוע ועוד.
- ✓ במליאה: תלמידים יציגו את נושאי פרשת השבוע שלהם ויספרו כיצד מתקשר הנושא לעולמם האישי.

חלק ב' - כתיבת "דבר התורה"

בחלק זה, תתבצע כתיבה בפועל של "דבר התורה" על ידי התלמידים. לאחר שהתלמידים זיהו ונחשפו לדברי תורה ולרכיבים המאפיינים אותם, עוברים לשלב בו התלמידים כותבים את דבר התורה שלהם. זהו מעבר מורכב הדורש ליווי של המורה ולכן בשלב הראשון יערך מהלך מדגים על ידי המורה, תוך כדי שיתוף התלמידים. לאחר מכן התלמידים יעבדו באופן עצמאי. המורה תדגים את תהליך הכתיבה תוך המללה של שיקולי הדעת הקשורים ברכיבים של תהליך הכתיבה אותם בחרה ללמד באופן מפורש וברור. אפשר בשלב ראשון להיצמד למבנה שאליו נחשפו בשיעורים הקודמים ואפשר לתת לתלמידים אפשרות לבנות את סדר הדברים באופן אחר. כל עוד הרכיבים עצמם כלולים בטקסט.

המבנה "הקלאסי" של דבר תורה:

פתיחה - שם הפרשה והנושאים המרכזיים בה

חלק מרכזי-רעיון הכולל ציטוט מהפרשה

סיום-מסר, קשר לחיי היום-יום

מודלה ב' 1- כיצד נפתח את דבר התורה?

מטרת השיעור: התלמידים ילמדו כיצד כדאי לפתוח את דבר התורה

מהלך השיעור:

1. המורה מציגה בפני התלמידים "דבר תורה" ("שכתב תלמיד שלי משנים קודמות") ומזמינה אותם לחוות דעה או להעלות מחשבות ותהיות בעקבות דבר תורה זה לחיוב ולשלילה. במידה ויש מקרן מומלץ להציג את הטקסט באמצעותו. (בנספח- דבר תורה לפרשת בא ללא פתיחה).

דבר התורה שיוצג לתלמידים יהיה עם בעיה מרכזית: חסרה פתיחה המציגה את הפרשה או חסרים הנושאים המרכזיים שבה.

לאחר ההקראה של דבר התורה, מומלץ לאפשר זמן חשיבה לתלמידים ולתת להם להביע את דעותיהם מבלי לכוון אותם. רק במידה שהם אינם מגיעים למסקנות, מכוונים אותם עם שאלות כמו: האם משהו הפריע לכם? מה דעתכם על הפתיחה? האם הבנתם על מה מדובר? מה צריך להופיע בפתיחה? (דגש על מינון מתאים, התייחסות לידע קודם של התלמידים ועוד).

חשוב להדגיש שהפתיחה חייבת לעורר עניין, סקרנות וקשב ולדום עם התלמידים כיצד כדאי לפתוח? (שאלה, הדגמה קצרה, עניין אישי וכדו')

- כדאי לכתוב את הרעיונות של התלמידים על הלוח.

במליאה: כתיבה משותפת של המורה והתלמידים של הפתיחה החסרה בדרשה.

2. בזוגות: עיון בפתיחה של דבר תורה הכולל פירוט רב מידי של הנושאים בפרשה.

לדיון: - האם לדעתכם זו פתיחה טובה?

- האם כמאזינים הצלחתם לעקוב אחר המידע?

- לו הייתם פוגשים את התלמיד שכתב את הפתיחה הזו- כיצד הייתם מציעים לו לשפר את הפתיחה?

במליאה- מתרגלים יחד כתיבת פתיחה לדרשה (לשמירת הרצף המובא בנספחים, אפשר לכתוב על פרשת בא) תוך שימוש במקור אחד או שניים ע"פ בחירת המורה. אפשר לפתוח בסקירה של הנושאים כדי לתת הקשר, בשאלה המעוררת חשיבה וסקרנות וכו'.

בכיתה או בבית - כל תלמיד מתייחס לפרשה שלו וכותב פתיחה לפרשת השבוע שלו במחברת. מעבר למשימה עצמה הרעיון הוא שהתלמידים יכירו את הפרשה שלהם.

חשוב שהמורה תקרא את "הפתיחות" שכתבו התלמידים ותסייע למי שזקוק לכך.

מודלה ב'2 - כתיבת החלק המרכזי

בשלב זה מתבקשים התלמידים לכתוב טיוטה ראשונה של דבר התורה.

בשלב הראשון המורה מדגימה כתיבה של פסקה הכוללת את הרעיון המרכזי ולאחר מכן התלמידים כותבים פסקה אחת סביב הרעיון/הדמות/האירוע שאותו הם בחרו. יש להתייחס ל:

✓ **בחירת רעיון או פסוק ופירושים** - המורה מסבירה לתלמידים מדוע היא בחרה דווקא בפסוק/רעיון זה. מה בו מצא חן בעיניה. ההזדגמה פה חשובה מאד ולכן המורה משתפת את הכיתה בלבטיה. אפשר להציג בפני התלמידים ספרי עזר או אתרי אינטרנט ולהמחיש כיצד ניתן להעזר בהם. אפשר שהיא תתלבט איתם בין שתי אפשרויות ויחד הם יחליטו באיזו מהן כדאי להתמקד.

✓ **כתיבת פסקה** המורה מדגימה שלב אחר שלב, כיצד היא מגבשת את הרעיון ומביאה אותו לפסקה שלמה. זו הזדמנות פז להראות לתלמידים שגם המורה מבצעת שכתוב. היא כותבת, קוראת בקול ומתקנת. המורה מוסיפה מילות קישור מתאימות ומגוונות בין המשפטים השונים ומדגימה כיצד הפסקה מתגבשת.

דגשים:

- ✓ בחלק זה חשוב לשלב ציטוטים מתוך הפרשה.
- ✓ מבנה דבר התורה, הוא רצף של פסקאות (פסקה היא קבוצת משפטים המביעה רעיון). אפשר לדמות לקרונות רכבת. כל פסקה היא קרון עצמאי, אך היא גם קשורה לפסקה שלפניה ולזו שאחריה.
- ✓ בדומה לפעילות זו מתבצע תהליך של כתיבת פסקת הסיום הכוללת מסר, קשר לחיי היום-יום

מודלה ב'3 - עריכת כלל הטקסט

בניית מחוון עם התלמידים להערכת התוצר הכתוב. דיון: למה נתייחס בעת העברת המשוב לחבר?

תוכן - ניתן לנסח תבחינים לכל אחד מחלקי הדרשה או לנסח היגדים כלליים.

מבנה - פתיחה - שם הפרשה, נושאים מרכזיים בפרשה

חלק מרכזי - רעיון או נושא הכולל ציטוט מהפרשה

סיום - מסר, קשר לחיי היום יום.

לשון - שפה ברורה, משלב לשוני גבוה, ללא שימוש בשפת סלנג.

לאחר גיבוש הקריטריונים למחוון המורה והתלמידים מעריכים דבר תורה ומתקנים בהתאם לנדרש

בסיום החלק במליאה, התלמידים פועלים בזוגות ומבצעים הערכה עצמית לתוצר הכתוב שלהם.

לאחר התהליך המורה עוברת על דברי התורה שכתבו התלמידים ופוגשת כל אחד מהם באופן אישי למתן משוב לצורך טיוט ושכתוב כפי שנהוג במשימה ארוכת טווח. ניתן להכין לתלמידים חוברת יפה ומעוצבת ובה דברי התורה של כל הילדים כמזכרת מהתהליך. בכיתות ו' זה יכול להוות חלק מספר המחזור של כיתה ו'.

ניתן להתעמק בנושא המשלב ע"י הצגת שני דברי תורה אחד במשלב גבוה (מידי) ואחד במשלב נמוך

• תהליך התכנון

• כתיבה

• העברת דבר תורה בפני קהל (אימון, האזנה, העברת דבר-תורה)

• תהליכי משוב ורפלקציה

חלק ג' - הכנה והצגה של "דבר תורה"

מודולה ג'1

חלק זה כולל תהליכי אימון (באופן עצמאי ועם חברים או הורים) והצגת דבר התורה בפני קהל. ניתן לאתגר את התלמידים המתאימים בלמידת דבר התורה בעל-פה והצגתו ללא הקראה.

יעדי החינוך הלשוני הבאים לידי ביטוי בחלק זה (הישג 1):

הצגת רעיונות בשיחה, בדיון או בהרצאה, תוך התאמת תוכן הדברים וצורתם לנושא, לנמען ולנסיבות. זאת על ידי:

- דיבור לעניין וברמת פירוט מתאימה תוך ביסוס הנאמר.
- הצגת רעיונות ברצף הגיוני.
- בחירת משלב מתאים ושימוש בלשון קבילה.
- התאמת נימת הדיבור ועוצמת הקול
- האזנה הממוקדת בדברי אחרים תוך:
 - מעקב אחר רצף הדברים
 - גילוי רעיונות בנאמר
 - פרשנות, הערכה ונקיטת עמדה לגבי תוכן הדברים
 - פרשנות והערכה של התנהגותו הבלתי מילולית של הדובר
 - התייחסות לאופן ולצורת ההצגה של הדברים

פתיחת השיעור

אנו מתקדמים בתהליך הכנת דבר התורה, וכעת עלינו להתכונן לקראת הדרשה...

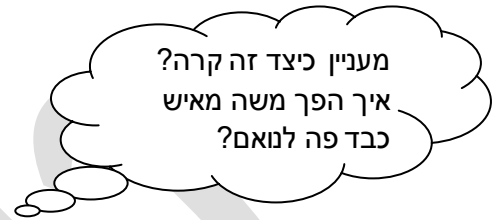

אפילו משה רבנו, שהנהיג את עמ"י במשך 40 שנה, נבהל וחשש שלא יוכל לדבר בפני קהל. כשה' פונה אל משה בבקשה שילך לדבר עם פרעה על מנת שפרעה ישחרר את בני ישראל מהעבדות, עונה לו משה כך:

" ויאמר משה אל ה'. בי אדני, לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשום, גם מאז דברך אל עבדך, כי כבד פה וכבד לשון אנכי".

ולמרות זאת, משה הופך למנהיג של עמ"י – הוא מדבר עם פרעה, מנהיג את עמ"י ומלמד אותם את התורה. הוא מנהל משא ומתן עם מלכים שונים שבני ישראל צריכים לעבור בארצם ולפני הפרידה מעמ"י הוא נואם בפניהם 3 נאומים חשובים.

חז"ל שאלו כיצד זה יתכן, שמשה כל כך חשש לדבר ובסוף הוא כל כך הצליח, ותשובתם היא שמשה חשש לדבר בפני ה' ובפני פרעה- המלך, אבל בפני בני ישראל הוא התמלא ביטחון ויכול היה לנאום נאומים ארוכים וברורים. (מבוסס על מדרש רבא, פרשה א', ז')

מה יש בדרשה מוצלחת?

המורה תכתוב על הלוח את רשימת פריטים.

כל זוג תלמידים בוחרים שלושה פריטים וכותבים פסקה הפותחת במילים:

בדרשה מוצלחת יש....

בדרשה מוצלחת יש...

- ציטוטים	- תוכן מעניין
- שימוש בתנועות ידיים גדולות	- תוכן משעמם
- דיבור איטי	- תוכן מצחיק
- דיבור מהיר	- תוכן משמעותי
- ביטחון עצמי	- דיבור מתוך דף
- הססנות	- דיבור בעל פה
- פנייה אל הקהל	- דיבור בקול רם
- מבט אל הקהל	- דיבור בשקט
- פנים אל הדף	- דקלום
- חיוך	- דיבור המסביר את הנאמר
- רצינות	- התייחסות לקהל ולמשפחה
	- התייחסות אישית לנושאים שבדרשה

לאחר העבודה העצמית, המורה מבקשת מהתלמידים לשתף בדברים שכתבו. חשוב להשוות בין הדעות המושמעות ולהגיע להסכמות באשר למספר פריטים החשובים להצלחת אמירת ה"דבר תורה".

אמנת משוב

כדאי לבנות אמנת משוב כיתתית לפני ניתוח דרשה של אחד התלמידים.

לדיון: מה לדעתכם אמור להיות באמנת המשוב?

- מדברים על דרך נתינת המשוב: מתייחסים לחיובי שבדבר התורה, התייחסות מכבדת ולא פוגענית, מתייחסים לטעון שיפור ונותנים הצעות ודרכי פעולה לשיפור.
- מדברים על אופן הצגת הדברים: על שפת הגוף, על הקראה ברורה, על קשר עין, על הצורך בקול רם וברור ועוד.
- מדברים על תוכן הדברים: על אורך דבר התורה, על קשר בין חלקי דבר התורה (ללא "קפיצות" לא ברורות ומשפטי קישור) ועל מבנה דבר התורה: פתיחה, חלק מרכזי וסיום.
- מדברים על מתן זכות הדיבור לכותב עצמו: כיצד לדעתו הוא קרא את דבר תורה? מה נדמה לו שיש לשפר מבחינת התכנים והמבנה? איך הוא הרגיש כשעמד מול התלמידים?

כללים לדובר:

- ✓ שמור על קשר עין
- ✓ היה קשוב
- ✓ דבר בקול רם ובבהירות
- ✓ שתף במסר אישי
- ✓ השתמש בעזרים במידת הצורך

כללים למאזין:

- ✓ הקשב לדובר עד סוף דבריו
- ✓ הימנע משאלות ומהערות העוללות להפריע לדובר

הצעה לפעילות:

על מנת להדגים לתלמידים כיצד צריך לשאת דרשה, התלמידים מתבקשים לתת משוב לדרשות לא כל כך מוצלחות. ניתן לשלב גם משוב על שפת גוף. המורה מחלקת את הכיתה ל 4-5 קבוצות.

- ✓ כל קבוצה מתבקשת להתמקד באחת משתי הדרשות המופיעות במשימה זו. (ניתן להשתמש בדברי התורה המופיעים בנספח למודלה א').
- ✓ מבקשים מחברי כל קבוצה לבחור שני חברים שיקראו את הדרשה בפני הכיתה.
- ✓ אחד מהקוראים מתבקש לקרוא את דרשתו בסגנון 'ייחודי' - בשירה, בטון משועמם, בהתרגשות, בשמחה, בפנטומימה, בלחש, בכעס וכו'.
- ✓ הקורא השני מתבקש לקרוא את הדרשה בסגנון הנראה לקבוצה כמתאים ביותר. ניתן לתת לכמה ילדים לקרוא, כל אחד בסגנון הנראה לו מתאים לנשיאת דרשה, ומתוך כך תבחר הקבוצה את נציגה.

דנים בכיתה:

- ✓ איזו מבין הדרשות מצאה חן בעינכם?
- ✓ איזו מהן הצחיקה אתכם? מדוע?
- ✓ האם הייתם רוצים לשאת דרשה באופן שכזה?
- ✓ כיצד ובמה אפשר לשפר את הדרשות שנאמרו?
- ✓ נסו לנסח רשימה של תבחינים לדרשה ראויה.

חשוב מאד לעסוק במשוב על הפן הרטורי ולא לוותר עליו בשל העיסוק בשכתוב ושיפור הדרשה.

רשימה של עצות הנוגעות לשפת הגוף ולשימוש בקול:

- התאמנו מול מראה או מול מצלמת וידאו: יתכן ותרגישו מעט מגוחכים, אך זהו אמצעי חשוב ומפתיע, שיכול לגלות לכם דברים חשובים על שפת הגוף שלכם.
- אם הדיבור בפני קהל מלחיץ אתכם, היעזרו בדמיון מודרך: עצמו עיניים, נשמו לאט, הרפו שרירים וחשבו עד-כמה אתם בטוחים בעצמכם ושלוים.
- השתדלו לחייך מדי פעם. החיוך מדבק, משפיע על הרגשתו הטובה של הדובר ויצר אווירה חיובית אצל השומעים.
- השתדלו שלא לשלב ידיים ולא לשבת ברגליים מסוכלות. מצבים אלו יוצרים רושם של סגירות.
- השתדלו להרים עיניים מדף הקריאה וליצור קשר עין עם הקהל.
- לאט-תנועות איטיות וקצב דיבור מדוד יוצר רושם רגוע. הבחינו בין אטיות רגועה לבין ישנוניות.
- נסו לעשות שימוש מושכל בידיים: אל תצמידו אותן לגוף במשך כל הזמן, אך אל תנפפו בהן ללא הפסק. השימוש בידיים יכול להדגיש נקודה חשובה בדבריכם.
- שימוש בקול: נסו לדבר כך שלא תאמצו את מיתרי הקול. דיבור שכזה נשמע רגוע יותר ונעים יותר. כשאנו לחוצים, לעיתים אנו נוטים למלמל או להגביר מדי את קולנו. נסו לדבר בקול רגוע אך לא מונוטוני.
- זכרו כי שינוי שפת הגוף והשימוש בקול הוא תהליך איטי. כדאי להתרכז בשניים או שלושה נושאים בשלב הראשון.

בסיום חלק זה כל תלמיד יכתוב לעצמו במחברת סיכום קצר הפותח במילים אלו:

לדעתי, בדרשה מוצלחת יש...
מטרת פעילות זו היא לסכם את הנקודות החשובות ביותר בנשיאת דרשה לכל תלמיד- כל אחד מנקודת מבטו האישית

חזרות ומשוב:

בסיום התהליך מומלץ שכל תלמיד יתנסה בנשיאת הדרשה בביתו קודם לנשיאתה בכיתה. ניתן לחלק את התלמידים לזוגות כדי לאפשר משוב עמיתים. כך כל אחד יתאמן ויזכה למשוב על מנת לשפר את עמידתו מול הקהל.

משימה זו נועדה לסייע לתלמידים בשלבים הסופיים של הכנת הדרשה, תוך סיכום ותרגול לשימוש בשפת גוף וביכולת הנאום, כפי שהיא נלמדה בכיתה.
כל תלמיד יבחר מתוך הרשימה את הדברים שאליהם צריך להתייחס בזמן מתן משוב על דרשה ויעתיק אותם למחברתו:

- תוכן- מעניין, חשוב, מחדש, מאורגן, מעורפל, לא מובן.
- מבנה- פתיחה, סיום, העלאת טיעון באופן בהיר, חלוקה לנושאים מוגדרים, קשר בין נושאים.
- דרך העברת הדברים- אופן השימוש בקול ובשפת הגוף, שימוש בדף.

חלק ד' - כתיבה למטרות רפלקציה

- תהליך התכנון
- כתיבה
- העברת דבר תורה בפני קהל
- תהליכי משוב ורפלקציה

מודולה ד' - משוב ורפלקציה

תהליכי הרפלקציה צריכים ללוות את כל התהליך. על המורה לבחור את הפעילויות המרכיבות את דרכי ההוראה ובהתאם לכך לחבר את הפעילויות למטרות רפלקציה.

לאחר נשיאת דבר התורה בכיתה יכתוב כל תלמיד משוב עצמי. המשוב העצמי הוא דרך לימוד חשובה הדורשת ביקורת עצמית והבחנה בין ביקורת שלילית לבין ביקורת בונה.

זהו סיכום של תהליך הלמידה שעבר התלמיד והוא מתייחס הן לתוכן, הן לאופני הביטוי והן ליכולת הרטורית.

חשוב גם להתייחסות לתחושות התלמידים:

איך הרגשתם כשעמדתם מול הכיתה?

מה ניתן לומר על התהליך כולו? מה היה קל? מה היה קשה?

"אני לא מסוגל לדעת מה אני חושב עד שאני שומע מה אני אומר" (ויגוצקי, 1978)

להלן מקורות מהן ניתן לבחור שאלות מתאימות לתהליך שעברו התלמידים.

חמש שאלות רפלקטיביות למורה/ לתלמיד בהשראת גישת ה"אימון הקוגניטיבי" נכתב על-ידי ברנקו ווייס, פורסם באתר ב-6/3/2013

להלן חמש שאלות רפלקטיביות שניתן להשתמש בהן כתהליך למידה של מורה מול עצמו, או קבוצת מורים או של מורה כלפי תלמידיו. השאלות נכתבו בהשראת גישת ה"אימון הקוגניטיבי" המסייעת להפוך התנסויות ואירועי חיים לרעיונות והכללות מופשטים שינחו את דרכנו בהמשך.

השאלות (לאחר אירוע מסוים, לאחר הוראת חטיבה לימודית מסוימת וכד')::

א. מה דעתי על אופן פעולתי בתהליך? (בעת התכנון והביצוע)

ב. אילו עדויות יש לי לאופן שבו אני תופס את פעילותי בתהליך? (הרגשתי, תגובות התלמידים, תוצרים).

ג. האם השגתי/לא השגתי את המטרות שהצבתי לעצמי? במה?

ד. מהן הסיבות לפער בין המטרות שהצבתי לבין מה שהשגתי בפועל?

ה. כיצד אשפר את פעולתי בהמשך?

מאגר שאלות לשיקוף (מתוך אתר "לב לדעת")

לקט גדול של שאלות מוצעות לשיקוף פרק למידה מהיבטים שונים: היבט התוכן, הרגשות והמחשבות בעקבות הלמידה, תהליך הלמידה והציפיות לעתיד.

לקט שאלות מוצעות לשיקוף פרק לימוד

(מתוך הצעות מורים)

א. התייחסות לפרקים שנלמדו - מהיבט כישורי חשיבה

1. בחר שני פרקים שבמבט לאחור אתה מוצא קשר כלשהו ביניהם. תאר ופרט את הקשר כפי שאתה רואה אותו (קשר של השלמה; ניגוד וסתירה; פרט וכלל; דבר והיפוכו – ועוד)
2. בחרי שניים או יותר מהמקורות שלמדנו ואשר לפי דעתך יש בהם מהלך מסוים של התפתחות (של השלמה הדדית; של הארת אותו עניין מזוויות שונות – וכד')
- רשמי את כותרות המקורות והסבירי את הקשר ביניהם.
3. בחרי שני מקורות מתוך כלל המקורות שלמדנו בפרק הזה, כל מקור מסעיף אחר בלימוד. בחרי מקורות שאפשר להצביע על קשר ביניהם (השוואה, ניגוד, השלמה וכיוצ"ב)
- רשמי את כותרות המקורות. הסבירי את תוכנו של כל מקור, והצביעי על הקשר בין המקורות שבחרת.
4. בחר שני מקורות מתוך כלל המקורות שלמדנו בפרק הזה. כל מקור מסעיף אחר שנלמד. בחר מקורות שאפשר להצביע על קשר ביניהם (השוואה, ניגוד, השלמה וכיוצ"ב)
- הסבר את סוג הקשר בין המקורות האלה.
- אם אין למקורות כותרת הצע כותרת מתאימה.
- אם יש כותרת הצע כותרת חלופית אחרת – נמק את בחירתך.
5. בחרי שני מקורות שונים שלפי דעתך מייצגים בצורה הטובה ביותר את הנושא המרכזי בו אנו עוסקים. – נמקי את בחירתך.
6. השיעור הראשון שלמדנו היה הקדמה לשיעורים שאחריו.
- הסבר: כיצד ובמה השיעור הזה אכן מהווה הקדמה לחלק הראשון?
7. בפרק א' למדנו ודנו במספר נושאים כדלקמן: ...
- מתוך עיון חוזר ברשימת הנושאים, איזה שם מתאים אחר היית נותן לפרק? הסבר ונמקי!

ב. תחושות ורגשות שליוו את הלימוד והתייחסות לתהליך הלמידה

1. במהלך הלימוד היו לנו מטלות שונות ומגוונות: לכתוב תגובה; לצייר; להיזכר; לפרסם; לבחור; להציג; לספר על משהו אישי; לדון בכיתה וכדומה.
- בחרי מטלה הזכורה לך כחוויה מעניינת במיוחד, הסבירי במה התחברת אליה, ומה התחדש לך בעקבות מטלה זו.
2. בלימוד הנושא ... למדנו מקורות שונים שבכל אחד מהם יש הצעה לדרך התמודדות מסוימת עם הקושי...
- בחרי מתוך המקורות האלה דרכי התמודדות שאותן תציעי, במקרה הצורך, לעמיתה המבקשת את עצתך בנושא הזה. נמקי את בחירתך.
3. בלימוד הפרק הזה השתמשנו במגוון דרכי למידה: למידה בחברותות; לימוד עצמי; לימוד בחבורה הכללית; הסבר מפי המורה; למידה באמצעות שאלות מנחות; קריאה "יחפה"; למידה על-ידי שאילת שאלות על המקור הנלמד – ועוד.
- מבין דרכי למידה אלו בחר דרך אחת שהיא טובה ומתאימה לך במיוחד ודרך אחרת המעוררת אצלך קשיים בלמידה.
4. בחר שני מקורות שלמדנו (כל מקור מסעיף אחר) שעוררו בך רגשות כלשהם (הזדהות, התרוממות, תמיהה, כעס...)
- בנוגע לכל אחד מהמקורות: הסבר מהו הרגש המסוים שהמקור מעורר אצלך.
5. במהלך הלמידה השתמשנו במגוון רחב של כלים בלמידה סדנאית: כתיבה יוצרת; האזנה למוזיקה; צפייה בסרט; ציור; אסוציאציות; המחזה ועוד. - בחר כלי אחד שפתח אצלך ערוץ חדש בלמידה. ערוץ שאותו טרם היכרת, תאר את חוויית הלמידה שהייתה לך בעקבות ההתנסות בכלי הזה. או – לחילופין בחר כלי ששורר בך קושי או התנגדות והסבר מדוע.
6. בלמידה שלנו מושם דגש נרחב על הלימוד בקבוצה – בחבורה. - נסי להגדיר שני תחומים שבהם את נתרמת מהלמידה הקבוצתית, דהיינו שני היבטים שבהם סוג הלמידה הזה מקדם אותך ומועיל לתהליך הלמידה שלך. עם

- זאת, אם את נתקלת בקשיים כלשהם הציגי שני קשיים שיש לך בלמידה הקבוצתית. האם נראה לך שאפשר להתגבר על הקשיים האלה, אם כן – כיצד? אם לא – הסבירי מדוע.
7. בחר במקור שעורר אצלך שאלות ותהיות.
- אילו שאלות התעוררו אצלך בעקבות המקור ולא ניתן להן מענה מספק במהלך הלמידה. האם יש לך כיוונים לתשובה?
8. בחר במקור שלמידתו מעוררת בך זיכרון של חוויה מחייך. תאר זיכרון זה.
9. בחר במקור שהיה משמעותי עבורך.
- במה 'נגע' בך מקור זה?
10. צייני אחד מפרקי הלימוד הנוגע אלייך אישית.
- הציעי לסעיף הזה כותרת שמבטאת באופן מתאים את התוכן הכללי של הפרק. - נמקי את בחירתך
11. בחר במקור שהפתיע אותך, שחידש לך משהו משמעותי, והסבר את בחירתך.

ג. ציפיות בנוגע להמשך הלמידה

1. על איזה מבין הנושאים שנלמדו בכיתה היית רוצה להרחיב יותר את הלימוד? מדוע?
2. מה היית מצפה שיקרה בהמשך הלימוד:
- מה לדעתך ראוי שיימשך? האם יש דברים שלדעתך צריכים להשתנות? האם יש מקום/ צורך להוסיף דברים שלא הזכרו?
3. הנושאים שנבחרו על-ידי הקבוצה ללימוד בפרק הבא הם: ...
- בחרי מנושאים אלו שני נושאים שבהם את מבקשת להעמיק בלימוד. הסבירי ונמקי את בחירתך.
4. בחר שני מקורות מסעיפים שונים, שבקשר לכל אחד מהם היית מבקשת להרחיב: העמקה במקורות האלה; לימוד קטעים נוספים מהכתוב שממנו לקוח קטע המקור. הסבר ונמק את בחירתך.
5. מתוך הנושאים שלמדנו, בחרי שני נושאים שהיית רוצה להרחיב את לימודם.
- הסבירי מדוע בחרת דווקא בשני הנושאים האלה.
- האם יש נושא שלא עלה בלימוד וראוי לדון בו, מהו?
6. בחרי שני נושאים שהיית ממליצה לחברותיך ללמוד אותם/ להרחיב בהם.

הערות:

- (1) ההנחה היא שבמהלך הלמידה הלומדים אכן נפגשים עם סוג השאלות המוצע כאן
- (2) יש צורך להימנע משאלות המצריכות יתר חשיפה, לדוגמא: "מה השינויים שחלו אצלך בעקבות לימוד הפרק? אם לא חלו שינויים כיצד אפשר להשיגם?". גם את הדוגמאות המובאות כאן יש צורך לבחון בקפדנות תוך התחשבות בנסיבות המקומיות.
- (3) בהנחיות לשיקוף ייאמר שגם הסתייגות מנומקת ממתן תשובה מתקבלת (בנוגע לשאלות הפנמה רגשית-חוויתית)
- (4) תינתן כמובן אפשרות לבחירה של מספר שאלות מתוך כלל השאלות המוצגות.